

PASAULIO TAUTŲ TEISUOLIŲ APSILANKYMAS KAUNE

Rimantas Stankevičius

Liepos mėnesį sukaks septyniasdešimt penkeri metai, kai Kaunas buvo išvaduotas iš nacių. Pasibaigė didžiausios Lietuvos žydų tragedijos laikotarpis. Iš virš trisdešimties tūkstančių prieš karą čia Kaune gyvenusių žydų po karo liko nepilnas tūkstantis...

Izraelio valstybė, o ir Lietuva, neužmiršo žuvusiųjų aukų. Kiekvienais metais pažymimas Holokausto aukų atminimas.

Išlikusieji gyvi ir jų palikuonys prisimena tuos žmones, kurie nepaisant mirtino pavojaus sau ir artimiesiems ištisė pagalbos ranką mirčiai pasmerktiesiems. Tam skiriamas dėmesys Izraelio valstybėje ir Lietuvoje.

Nuo 1963 m. Holokausto aukų ir herojų atminimo centras Jad Vašem Jeruzalėje pripažindamas kilnius darbus ir dėkodamas už tautiečių gelbėjimą pagrindinai remdamasis išgelbėtų žmonių liudijimais apdovanoja gelbėtojus iš įvairių valstybių medaliais, jų pavardės iškalamos garbės sienoje. Tokie žmonės vadinami Pasaulio Tautų Teisuoliais.

Per penkiasdešimt penkerius veiklos išaiškinant žydų gelbėtojus įvairiose valstybėse metus devyni šimtai penkiems Lietuvos piliečiams buvo suteikti Pasaulio Tautų Teisuolių vardai (1977 m. jų buvo 16, 1990 m.- 168, 2001 m.- 488). Net du šimtai trysdešimt devyni Pasaulio Tautų Teisuoliai dabartiniu metu yra iš Kauno ir jo aplinkinių vietovių. Iš viso pasaulyje 2018 m.sausio 1 d. buvo 26.973 Pasaulio Tautų Teisuoliai.

Sofija Binkienė ir jos šeimos nariai yra gerai žinomi Pasaulio Tautų teisuoliai iš įvairiose valstybėse išleistų knygų, veiklą menančių žmonių prisiminimų. Šiai kilniai moteriai ir jos šeimos nariams yra dėkingi būrys išgelbėtų ir jų palikuonių. S.Binkienė buvo pirmosios išsamesnės knygos apie gelbėtojus Lietuvoje “Ir be ginklo kariai” sudarytoja. Knyga 1967 m. buvo išleista itin retu dabartiniu supratimu tokio pobūdžio literatūrai dešimties tūkstančių egzempliorių tiražu ir tapo reikšmingu žydų gelbėjimo Lietuvoje šaltiniu.

Pasaulio Tautų Teisuoliams iš Kauno priklauso gydytojas Petras Baublys, kuris karo metais vadovavo Kauno kūdikių namams “Lopšelis” ir kartu su bendradarbiais išgelbėjo daugelio iš Kauno geto išneštų vaikų gyvybes.

Kilnūs kunigų Bronislovo ir Juozo Paukščių darbai, kurių pagalbos įvairiais pavidalais susilaukė ne vienetai, o daugiau nei šimtas žydų dabar plačiai žinomi iš užsienyje išleistų knygų. Kaune gyveno Pasaulio Tautų Teisuoliai Bronius Gotautas, profesorius Pranas Mažylis, Sofija Čiurlionienė, Ona Landsbergienė, Elena Žalinkevičaitė-Petrauskienė ir Kipras Petrauskas, Elena Buivydaitė-Kutorgienė, Balys Simanavičius ir daugelis kitų. Holokausto muziejuje Jeruzalėje lankytojai turi galimybę sužinoti apie Antaninos ir Jono Paulavičių kilnius darbus savo namuose Panemunėje išgelbėjusius šešiolikos žydų gyvybes. Apie tai byloja ir neseniai lietuvių kalba pasirodžiusi Jochano Faino knyga “Berniukas su smuiku”.

Profesorė Irena Veisaitė yra dėkinga Onai ir Juozui Strimaičiams, Pranui Bagdonavičiui, Stefanijai Ladigienei, kurie padėjo jai išlikti gyvai. Kai kalbama apie Lietuvą karo metais, profesorė labai taikliai pastebi: "sušaudyti tūkstantį beginklių žmonių užtenka tik poros vyrų su automatais ir jie nieko nepraras išskyrus savo sielą, o kad išgelbėtum vieną žmogų, vieną žydų vaiką, reikia daugelio žmonių pastangų ir neišpasakytos drąsos". Ryškus drąsos ir daugelio žmonių pastangų pavyzdys yra Izaokas Glikas, kuris per parodos Vilniuje atidarymą teigė, kad jis ir keli jo artimieji buvo išgelbėti...dvidešimties šeimų. Gelbėtojai iškilus pavojui perduodavo kitiems gelbėti pasiryžusiems žmonėms nuo mirties bandantį pabėgti berniuką. Viena iš gelbėtojų Ramutė Dubininkaitė-Raškevičienė dar ir dabar gyvena Kaune.

Keliolika mėnesių 1941-1942 m. pas Prezidentą Kazį Grinių priglauto Dmitrijaus Gelperno atmintyje ilgam išliko gelbėtojo ir jo žmonos Kristinos bei jį lankiusių žmonių kilnumas, padorumas. Kai pas Prezidentą ateidavo svečių D.Gelpernas instinktyviai bandydavo slėptis. Pamatęs tai K.Grinius D.Gelpernui pasakęs, kad šiuose namuose nuo svečių slėptis nereikia, nes niekas jo neišduos. Per buvimo pas Grinius mėnesius D.Gelpernas suskaičiavo septyniasdešimt du apsilankiusius svečius. Ir iš tikro niekas neišdavė besislapstančiojo...Apie tai Chaimas Bergmanas 1990 metais yra girdėjęs iš paties D.Gelperno pasakojimo.

Kauno, o ir kitų Lietuvos miestų bei vietovių Pasaulio Tautų Teisuolių likimus, dramatiškus jų išgelbėtų žmonių epizodus atspindi paroda "Išgelbėjęs vieną gyvybę, išgelbėja visą pasaulį", kurią kartu su solidžiu parodos katalogu parengė ilgametė Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus Žydų gelbėtojų atminimo įamžinimo skyriaus vedėja Danutė Selčinskaja. Ši paroda kovo 5-26 dienomis iš Vilniaus atkeliauja į Kauną ir bus eksponuojama Vytauto Didžiojo Universiteto Didžiojoje salėje, Daukanto g. 28. Parodos atidarymas vyks kovo 5 d. 14 val.